

UNIVERSITATEA "BABEȘ-BOLYAI" CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEATRU ȘI FILM
ȘCOALA DOCTORALĂ DE TEATRU ȘI FILM

TEZĂ DE DOCTORAT

**A RENDEZŐPÉLDÁNY MINT REKONSTRUKCIÓS FORRÁS.
VLADMUGUR CSEHOV PÉLDÁNYAI**

**CAIETELE DE REGIE CA SURSĂ DE RECONSTITUIRE.
CAIETELE DE REGIE ALE MONTĂRILOR CEHOV ALE LUI VLAD MUGUR.**

REZUMAT

Conducător de doctorat:
PROF. UNIV. DR. HABIL MIKLÓS BÁCS

Student-doctorand:
SZABÓ RÉKA

Cluj-Napoca
2024

CUPRINS

INTRODUCERE.....	4
1. CAIETUL DE REGIE ÎN TEATRUL DE REGIE.....	10
1.1. Evoluția rolului estetic și juridic al caietului de regie.....	10
1.2. Modelele caietului de regie.....	16
1.2.1. Caietul de regie al lui Konstantin Stanislavski.....	20
1.2.2. Caietul de regie al lui Max Reinhardt.....	22
1.2.3. Caietul de regie al lui Erwin Piscator.....	26
1.2.4. Caietul de regie al lui Bertolt Brecht.....	29
2. CARIERA LUI VLAD MUGUR SUB SEMNUL RETEATRĂLIZĂRII.....	34
2.1. Antecedente: teatralizarea în România.....	34
2.2. „Îndrăzniți să fiți voi înșivă“ - reteatralizare în România.....	39
2.3. Vlad Mugur și „generația de aur“ – aspirații în domeniul teatrului echipă.....	45
2.4. Vlad Mugur în emigrație.....	56
2.5. Întoarcerea în România.....	65
3. CAIETELE DE REGIE ALE REGIZORULUI VLAD MUGUR.....	68
3.1. Regia pieselor lui Cehov.....	71
3.2. O încercare de reconstituire ale caietelor de regie.....	78
3.3. „Să mâncăm fragmente!“ - absență și prezență în reconstrucție.....	81
3.4. Problema citirii.....	86
3.5. Descrierea caietului de regie: caracteristici formale și de conținut.....	91
3.6. Utilizarea semnelor în caietele de regie.....	94
4. ASPECTE ALE ABORDĂRII METODEI CONTURATE ÎN CAIETUL REGIZORAL.....	99
4.1. Pregătirea pentru acțiune.....	104
4.2. Textul și povestea.....	110
4.2.1. Mugur și multilingvismul.....	110
4.2.2. Dramaturgia textului în serviciul acțiunii.....	112
4.3. Munca actorului - acțiunea.....	118
4.3.1 Dialogul între acțiunea externă și internă, actorul ca metaforă.....	122
4.3.2. Viața interioară a actorului și a rolului.....	129
4.3.3. Acțiune contra textului.....	133
4.4. Instrucțiuni privind utilizarea spațiului și al obiectelor.....	137
4.4.1 „De câți copaci e nevoie pentru o pădure?“ - legătura între spațiul interior și exterior..	139
4.5. Sunetul.....	145

5. IMAGINEA SPECTACOLULUI CONTURATĂ PE BAZA CAIETULUI REGIZORAL.....	148
5.1. Problema descrierii caietelor.....	148
5.2. <i>Trei surori</i> în Konstanz.....	154
5.3. <i>Pescărușul</i> în Konstanz (și Berna).....	165
5.4. <i>Livada de vișini</i> în Würzburg și Cluj-Napoca.....	188
REZUMAT.....	207
Experiența examinării caietului de regie, importanța analizei.....	207
Viața de apoi a caietelor de regie.....	210
BIBLIOGRAFIE.....	214
Surse originale, manuscrise, copii de manuscrise.....	214
Volum, studii.....	216
Presă.....	220
APENDICE.....	223
1. Caietele-model de regie.....	223
2. Extrase prelucrate de mine din moștenirea lui Mugur.....	230
3. Notația regizorală pentru <i>Livada de vișini</i> din Cluj-Napoca.....	237
4. Copii manuale și electronice realizate pentru reconstrucția caietelor de regie.....	240

REZUMAT

Cuvinte cheie: reteatralizare, istorie de teatru, arhivă de teatru, Vlad Mugur, caiet de regie, Modellbuch, palimpsest, reconstrucție, lectură proiectivă, lectură estetică, critique génétique, storytelling, teatrografie, teatru de regie, metodologie

Nașterea teatrului de regie coincide cu nașterea dorinței de a înregistra metodologiile și realizările sale în întreaga Europa. Moștenirile textuale și fragmentele supraviețuitoare din perioadele anterioare sunt înlocuite de caietele de regie compilate într-un mod conștient. Regizorii secolului al XX-lea care au realizat aceste caiete și operele lor înregistrate vor fi exemplari în România în anii când sub presiunea socialismului teatrul este forțat să se reînnoiască în diferite moduri: pe de o parte, să se supună exigențelor intelectuale și culturale ale dictaturii socialiste, iar pe de altă parte, să scape de acest sistem de exigențe care ignoră adevăratele caracteristici ale culturii române și maghiare, sau ale oricărei culturi. Cei mai mari regizori devin victime ale acestor forțe dihotomice. România este abandonată de aproape o întreagă generație de regizori, inclusiv de Vlad Mugur. Moștenirile lor scrise, caietele lor de regie, spectacolele lor înregistrate pe film și în fotografii, sau fragmente din ele, sunt urmele unei lupte care a dus la nașterea unor genuri teatrale și a unor curente de creație irefutabile și încă de neegalat.

În anii '90, spectacolele lui Vlad Mugur la Cluj nu au fost doar spectacole de excepție, ci s-au și depășit pe sine, contribuind semnificativ la schimbarea paradigmei teatrului maghiar din Transilvania. Este incontestabil că aceste producții au jucat un rol major în înlocuirea tradiționalismului cu o nouă teatralitate, în care teatrul nu era numai o ilustrație și un mijloc pentru resuscitarea etnică, ci o artă desăvârșită.

În teza mea de doctorat, examinez și analizez diferite aspecte ale operei lui Vlad Mugur în lumina caietelor de regie originale pentru textele lui Cehov, care fac parte din moștenirea lui privată, și prin intermediul acestora încerc să formulez o posibilă metodologie regizorală, dovedind legitimitatea și relevanța profesională a acestor documente. În același timp, aș dori să atrag atenția asupra faptului că după lucrările de reconstrucție caietele de regie, ca artefacte uitate, trebuie să fie readuse la locul lor potrivit în memoria teatrală. În lucrare voi sublinia, de asemenea, că acest tip de cercetare este important nu numai pentru prezentarea valorilor profesionale a documentelor: totul este legat de dezvoltarea personalității, de depășirea limitelor recepției intelectuale și emoționale, iar prin conținutul ideologic și estetic extrem de bogat al caietelor importanța pedagogică devine irefutabilă.

Astăzi însă caietele de regie sunt documente pe cale de dispariție. În schimb, ne putem uita pe dispozitivele noastre la înregistrarea spectacolelor făcută cu mai multe camere. Cu toate acestea, aceste înregistrări nu conțin adevăratele "secrete" care oferă răspunsuri la întrebările legate de alegerile artistice. Aceste secrete nu sunt în niciun caz rețete, ci doar puncte de aprindere pentru viitoarele posibilități de autoexprimare ale actorului.

Primele două capitole ale tezei (*Caietul de regie în teatrul de regie; Carierul lui Vlad Mugur sub semnul reatralizării*) contextualizează cercetarea mea din punct de vedere istoric și teatral-teoretic, și în același timp caietul de regie se prezintă fiind ca atare o sursă legitimă, un document artistic (uneori exemplar – vezi noțiunea *Modellbuch* la Brecht), și/sau dependent de teatrul care găzduiește spectacolul, de spectacolul însăși și de regizor. Teatologia s-a referit mai ales la caietele de regie germani și ruși ca exemplare, cercetarea istorică aprofundată a caietelor a început în ultimii ani chiar în spațiul germanofon. Analizând exemplele cercetate și prezentate în literatura de specialitate, lucrarea identifică *drept exemplare* toate acele caiete de regie care, dincolo de un sistem de notație general și tehnic definesc și înregistrează structura spectacolului teatral, reflectă modul de gândire al regizorului, și prezintă anumite detalii ale practicii regizorale, ale interpretării textului și ale gândirii comune cu actorul și co-creatorii. Printre autorii exemplarelor de acest fel se numără Konstantin Stanislavski, Max Reinhardt, Erwin Piscator și Bertolt Brecht.

Contextualizarea reflectă și la tendințele internaționale de cercetare (vezi Gumbrecht, Schneider, Matzke, Pavis, Shevtsova, Imre, Regéczi, Runcan etc.), aparatul istorico-teoretic utilizat rămâne strâns legat de cercetare, care pune în dialog teoria, caietul de regie ca bază istorică, tendințele regizorale, modul de lucru cu declarațiile directe ale lui Vlad Mugur din diverse interviuri și similitudinile metodologice descoperite în caietele de regie. Întrucât se cunosc foarte puține lucruri despre perioada petrecută de Mugur în Germania, iar scrierile teatrografice despre această perioadă sunt foarte puține și imprecise, am considerat important să descriu prin intermediul surselor disponibile o parte a perioadei petrecută la Konstanz, această etapă din viața regizorului fiind prima și una dintre cele mai importante ale carierei sale în străinătate.

Vlad Mugur este un regizor de talie europeană care și-a lăsat amprenta în trei culturi. Înainte de emigrare, opera sa din Craiova și Cluj a fost considerată cea mai importantă din generația inovatoare a teatrului românesc de la acea vreme. Poezia sa teatrală era focusată în mare parte pe actor, o idee denumită de el "teatru echipă". Dictatura anilor '70 și presiunile acesteia l-au împiedicat însă să lucreze în România, cu o serie de interdicții asupra spectacolelor majore ale Maestrului și oprirea repetițiilor pentru Hamlet. Mugur a fost nevoit să se expatrieze și a plecat în Italia în iulie 1971, dispărând din scena teatrală română. Politica nu i-a permis artistului să lucreze

nici în Italia. Mugur, în loc să se întoarcă acasă, a plecat în Germania de Vest, unde a lucrat un an și jumătate la Europa Liberă și apoi a lucrat din nou ca regizor. De-a lungul anilor a lucrat în toate colțurile țării, la Bochum, Hanovra, Münster, München, Konstanz și Würzburg. Între timp a predat la Institutul de Teatru al Universității din München și a ținut cursuri de vară la Stockholm. Realizarea "teatrului echipă" în Germania, despre care visase în România, s-a dovedit la început greu de realizat, deoarece mentalitatea celor două națiuni era radical diferită, și a trebuit să dezvolte alte strategii pentru a ghida munca actorilor ca regizor. Toate aceste experiențe au fost filtrate prin cei aproape șapte ani petrecuți în Konstanz. În acest timp, el a regizat un total de douăzeci de spectacole, inclusiv spectacolele Cehov discutate în această teză. În această perioadă experimentează cu ideea scenei dezgolate, spectacole care vor fi precursorii marilor succese de la sfârșitul anilor 1990 la Cluj.

Analizând spectacolele de teatru prin caietele ale regizorului, s-a dovedit că caietele de regie, spre deosebire de cele din secolele al XIX-lea și al XX-lea, nu sunt utilizabile la niciun fel de reproducere scenică, dar sunt ideale pentru o analiză estetică detaliată a spectacolului vremii și pentru o înțelegere mai profundă a personalității regizorului. În cursul cercetărilor mele, ținând seama de distanțele temporale și de efectele acestora, am dat caietelor de regie, funcționalitatea lor schimbându-se de-a lungul timpului, diverse denumiri: *machetă*, *caiet de regie*, *document scris*, *relicvă*, *artefact*, *document material*, *mediu*, *palimpsest*, *hartă*.

Caietul de regie este mijlocul prin care nu doar o viziune asupra operei finalizate se dezvăluie. Prin el se poate reconstitui nu numai conceptul regizorului, nu numai cel mai important act de creație teatrală și posibila desfășurare a procesului de repetiții, ci și evenimentele care preced crearea caietului în sine, nașterea ideii de spectacol de teatru ca operă de artă, precum și analiza și desfășurarea îndelungată a acestei idei. Astfel, caietul de regie, tematizând procesul de lucru, condensează mai multe linii temporale diferite, combinându-le pe toate într-o structură scrisă care purtă semnătura regizorului, un sistem de semne compus din desene și diverse semne, creând astfel o înregistrare vizuală și imaginală specifică a ideii, care este inseparabilă de textul scris al piesei și de gândurile și instrucțiunile regizorului cuprinse în acesta. În studiul lui Schneider, citim o sugestie a lui Katrin Henzel conform căreia "în cazul caietelor de regie, trebuie să apelăm la intuițiile și metodele lui *critique génétique*. După cum se știe, *critique génétique* își propune să includă în analiza filologică nu numai textul publicat, ci și sursele care ofer informații și despre creația sa".¹ Discursul geneticii textuale pornește însă de la "gesturile autorale" care examinează nu numai opera

¹ Descrierea lui Katrin Henzel este parafrazată de Schneider, i.m., 18.

literară finalizată, ci și paratextul care o însoțește, adică toate manuscrisele și documentele care ajută cititorul să interpreteze opera într-un context mai larg. Aceasta este problema abordată în capitolul *Caietele de regie ale lui Vlad Mugur*. Capitolul oferă o perspectivă asupra teoriei reconstrucției, iar apoi prezintă caietele de regie ale lui Mugur din perspectiva formei și conținutul lor.

Gumbrecht scrie despre interacțiunea dintre subiect și obiect/text ca despre o etapă foarte importantă a muncii de reconstrucție (și filologică) în contextul reconstrucției obiectelor și al textelor fragmentare. În această fază, în care legătura primară este senzorială, adică "degustarea" și familiarizarea cu obiectul (textual), în cazul nostru caietul de regie, suntem plasați într-un context (cultural) care se creează prin interacțiunea cu obiectul, în care imaginația poate deveni mai liberă pas cu pas, iar în acest mediu sigur caietul ne poate conduce la o înțelegere mai profundă a obiectului reconstruit, adică textele caietului de regie (textul dramatic și instrucțiunile regizorale scrise pentru acesta). Cunoașterea obiectivă și senzorială al caietului de regie este astfel urmată de cunoașterea prin lectură. În intersecția straturilor de semnificație care apar după recitirea caietului și prin lectură proiectivă se naște interpretarea și șirul viziunilor regizorale devine vizibil, la fel cum cercetătorul, în procesul de reconstrucție/restituire a fragmentelor, intră într-un fel de stare vizionară pentru a obține o cunoaștere mai profundă a aspectelor fizice ale obiectului.

Pentru a înțelege conținutul caietului de regie, a fost necesar să descoperim și sistemul său de semne. Textul dramei și comentariile autorului care întrerup dialogul sunt doar o parte din caietul de regie al lui Mugur. Mugur și-a scris instrucțiunile de scenă cu propriul său scris pe blocurile de notițe goale, nenumerotate. Aceste instrucțiuni sunt aproape egale în volum cu dialogurile, cu una sau mai multe instrucțiuni regizorale însoțind aproape fiecare dialog sau instrucțiune a autorului dramei. Instrucțiunile manuscrise nu se regăsesc doar pe carnețele, ci și în textul tipărit. Caietele de regie sunt în general scrise în română și germană, iar textul dramatic în limba germană este completat de instrucțiuni în română și germană. Uneori, cele două limbi sunt contopite în cadrul aceleiași instrucțiuni. În instrucțiunile sale, el își dezvoltă propria utilizare a simbolurilor, folosind numerotarea, asteriscurile, uneori sublinierea și săgețile pentru a indica locul unei instrucțiuni în textul tipărit, iar apoi desenând aceleași simboluri pe paginile goale de notițe, cu textul instrucțiunii și alte note scrise alături. În exemplare se pot observa de obicei instrucțiuni scrise în straturi, pe care această cercetare le-a comparat cu palimpsestele.

Cel de-al patrulea capitol (*Aspecte ale abordării metodei conturate în caietul regizoral*) prezintă procesele și fazele activității regizorale care reies din caietul de regie. Folosind chestionarul lui Patrice Pavis, am dezvoltat aspectele analitice care constituie cele mai importante trăsături al

caietului de regie al lui Mugur și care, în același timp, contribuie la evidențierea și unificarea detaliilor procesului de creație al lui Mugur. Pe lângă încercarea de a descrie imaginea spectacolului e important formularea acestei metodologii și, în cadrul ei, examinarea interacțiunii regizor-actor. Ordinea aspectelor nu este întâmplător, luând în considerare toate circumstanțele care ar fi putut servi drept punct de plecare pentru performanțele regizorului. Acești factori, deși se construiesc unul pe altul în ordine, formează împreună un strat final de semnificație care analizează opera de artă și realitatea uman-subiectivă, utilizând în fiecare caz un ton poetic.

Metodologia lui Mugur este descrisă în acest capitol în cinci aspecte, concentrându-se pe "atitudine creatoare" al lui Stanislavski ca atitudine actoricesc atât din punctul de vedere al actorului, cât și al regizorului: *Pregătirea pentru acțiune; Textul autorului și povestea scenică; Munca actorului; Instrucțiuni spațiale; Sunetul*. Toate aceste aspecte apar sub o formă sau alta în exemplare ca instrucțiuni, astfel prin acestea voi dezvolta simbolismul lui Vlad Mugur în caietele despre piesele lui Cehov scrise în România și Germania, discutând uneori despre un sistem unitar și specific de semne care se dezvăluie în caiete. Interpretarea metodelor lui Vlad Murgu e posibilă studiind sistemele de semne și combinațiile acestora, descrierea gesturilor, mișcările spațiale, relația actorului cu spațiul scenic și cu decorul, și descoperind procesualitatea operei. Chiar dacă evenimentul scenic nu poate fi întotdeauna descris cu ușurință, gesturile, mimica și mișcările sunt purtătoare de informații tangibile și, formând un ansamblu, formează o rețea de semnificații care, în cele din urmă, devine o rețea unificată de semnificații care dezvăluie multe despre spectacol și despre munca complexă a regizorului: interpretarea textului, sarcini dramaturgice, psihologie, actorie, interpretare (actorială și scenică), utilizarea spațiului, utilizarea obiectelor, ritm, concepte vizuale. În acest context apare cel mai important element organizatoric al spectacolelor sale: contradictorialitatea, care se bazează pe principiile teatrului alienant brechtian. Prin intermediul instrucțiunilor juxtapuse textului, scenele structurate în această cheie sunt capabile să miște teatrul prin mai multe genuri în același timp, și să trezească în public un set de sentimente empatice, dar și contradictorii. Mugur folosește contradicția într-o multitudine de forme. Deși el însuși vorbește doar despre instrucțiunea care se opune textului, aceasta este mult mai stratificată în caiete. Astfel, în majoritatea cazurilor, structura/designul spațiului în sine este în opoziție cu textul, modul de joc în spațiu poate fi în opoziție cu elementele spațiale, costumul poate fi în opoziție cu constituția interioară a personajului, iar actorul poate juca și împotriva spectatorului, regizorul poate regiza o scenă și împotriva spectatorului (de exemplu actorul poate întoarce spatele spectatorului, sau regizorul poate elimina iluminarea scenei pentru o întreagă scenă). Tonul vocii, accentele textului, ritmul textului, chiar și efectele sonore pot interfera cu transmisiunea sensului primar al textului. O

producție sau un spectacol creează moduri de joc nu numai prin punerea în scenă, prin moderarea jocului actoricesc, ci și prin utilizarea spațiului, care reflectă ideologia spectacolului, direcția de curgere a mesajului, gândirea artistică a creatorilor și, în același timp, provoacă creativitatea artistică a acestora. Cu toate acestea, prin descrierea foarte detaliată a utilizării spațiului, caietele de regie ale lui Mugur exploatează pe deplin și profund munca actorului, acesta fiind cel mai important aspect al operei lui Mugur. Modul în care interacțiunea cu actorul și pedagogia regizorului orientată spre actor încă sunt considerate exemplare în teatrul contemporan. Detaliile acestei abordare pot fi văzute și în caietele de regie.

Reconstruind caietele lui Mugur, putem trece la următorul pas în explorarea operei sale, la descrierea spectacolului care reiese din reconstruire (*Imaginea spectacolului conturată pe baza caietului regizoral*). În acest capitol sunt analizate caietele care aparțin pieselor *Trei surori* și *Pescărușul*, puse în scenă la Konstanz, precum și cele conținând notițele despre *Livada de vișini* de la Würzburg, care este prezentată în comparație cu *Livada de vișini* de la Cluj. Cu toate acestea, capitolul evidențiază faptul că, în reconstrucția caietelor de regie, cercetătorul nu este un simplu executant al unui proces de sistematizare seacă, ci un observator extern al unui proces de repetiție fictiv, ghidat de regizorul însuși printr-un număr de comentarii care aproape ajunge la dimensiunile textului dramatic. În această lucrare, pe lângă completarea lacunelor din istoria teatrului, sunt dezvăluite metodele de lucru și modul de gândire creativ. De asemenea, consider că este o realizare importantă faptul că caietele lui Mugur (și spectacolele ulterioare) ale operei lui Cehov dezvăluie un profund sentiment de autoreflexie creativă (vezi extrasele din textul *Pescărușului*) și o confirmare a afirmațiilor făcute în interviurile sale. Teoria "fără decor" a lui Trepliov este doar o parte a metodei. La fel de importantă este singurătatea creatoare și lupta interioară inerentă individualității lui Mugur, despre care se vorbește în monologul Ninei (adaptat de Mugur), care are ca rezultat "unificarea materiei și a spiritului în armonia frumuseții, în tărâmului libertății". Prin activitatea sa profesională Mugur a realizat această aspirație, iar hărțile acestei munci de o viață sunt caietele de regie. Studiind caietele lui Mugur, este clar că dialogul creator dialectic al experimentului său teatral este sesizabil cel mai clar în punerea în scenă a *Pescărușului*. În rezumatul activității sale de la începutul anilor '70 în România vorbea despre acest spectacol. Pornind de la naturaliști, experimentând cu realiștii, a ajuns la avangardă. Mugur a pus în scenă *Livada de vișini* de două ori în timpul vieții sale: prima dată în 1988, la Würzburg, dar cunoștințele noastre despre acest spectacol sunt foarte slabe, și, ca o consecință a izolării dinaintea revoluției în România, nu există nicio mențiune despre acesta sau despre producțiile sale ulterioare din străinătate în scrierile teatrografice (interne) cunoscute (într-adevăr, cartea de discuții a Floricăi Ichim indică indirect că

Mugur nu a regizat *Livada de vișini* înainte de 1998). O comparație a documentelor existente ale celor două producții revelă diferența dintre producții și dialogul dialectic care rezultă din această diferență. *Trei surori este* mai săracă din punct de vedere spațial, dar este mai bogată în modul de utilizare a actorilor, a obiectelor, a situațiilor și a conflictelor dramatice.

După rezolvarea problemelor de reconstrucție și interpretare de mai sus, aceste descrieri pot fi considerate la fel de complete și incomplete ca orice document material, vizual sau scris, fie el o critică, un eseu sau un studiu, care surprinde și descrie spectacolul ca operă de artă în propriul său spațiu și timp, în propriul său moment pe scenă, ca operă de artă.

Lucrarea rezumă experiențele cercetării și opțiunile pentru cercetări ulterioare. Studiul unei etape până acum necunoscute a carierei regizorale a lui Mugur a condus la o explorare mult mai cuprinzătoare și mai completă a activității lui unică care a unit trei culturi teatrale esențial diferite. Mai mult, cercetarea mea arată, că în reconstrucția caietelor de regie, cercetătorul nu este doar executantul unui proces sec de sistematizare, ci un observator extern al unui proces fictiv de repetiție, ghidat de regizorul însuși printr-un comentariu aproape identic în dimensiuni cu textul piesei. În această lucrare, pe lângă completarea lacunelor din istoria teatrului, sunt dezvăluite metodele de lucru și modul de gândire creativ. Prin analiza caietelor, teza mea demonstrează că munca de reconstrucție învățată de-a lungul mai multor ani poate fi o cale viabilă pentru cercetarea teatrală în cazul spectacolelor care, din anumite motive obiective, nu au fost înregistrate.

Pe lângă semnificația sa în istoria teatrului, un alt aspect important al acestei cercetări este valoarea sa pedagogică. Cunoșcând bogatul fond hermeneutic istorico-teatral și analitic din jurul caietului de regie, precum și numeroasele posibilități de recepție estetică și de autoexprimare provocate de aceasta, caietul de regie poate fi folosit drept ca material excelent pentru atelierele de lucru în cadrul cursurilor și seminarelor de dramaturgie și regie, ca o autentică documentare teatrală a procesului de lucru scenic. Prin cunoașterea demersurilor creative estetice, dar și practice, regăsite în caietele de regie, studentul este confruntat cu adevărata valoare a lecturii proiective, aceasta fiind de primă importanță pentru teatru: drama aleasă nu rămâne un depozit pe hârtie a ideilor abstracte, ci devine o adevărată operă deschisă, un mediu viu care prin caietul de regie propune o posibilă soluție practică, existentă în contextul procesului de lucru și repetiție.

SURSE ȘI LITERATURĂ UTILIZATE

Surse originale, manuscrise, copii de manuscrise

Din moștenirea neprocesată a lui Mugur:

- Čechov, Anton: *Drei Schwestern*. Übersetzt und herausgeben von Peter Urban, Diogenes Verlag, Zürich, 1974. Vlad Mugur rendezői példánya, Konstanz.
- Čechov, Anton: *Die Möwe*, Übersetzt und herausgeben von Peter Urban, Diogenes Verlag, Zürich, 1973. Vlad Mugur rendezői példánya, Konstanz.
- Čechov, Anton: *Der Kirschgarten. Komödie in vier Akten*. Übersetzt und herausgeben von Peter Urban. Zürich, Diogenes Verlag, 1983. Vlad Mugur rendezői példánya, Würzburg, kézirat 1988.
- Čechov, Anton: *Der Kirschgarten. Komödie in vier Akten*. Übersetzt und herausgeben von Peter Urban. Zürich, Diogenes Verlag, 1983. Vlad Mugur rendezői példánya, *Der Kirschgarten*, Kolozsvár, első változat, kézirat 1999
- Čechov, Anton: *Der Kirschgarten. Komödie in vier Akten*. Übersetzt und herausgeben von Peter Urban. Zürich, Diogenes Verlag, 1983. Vlad Mugur rendezői példánya, *Der Kirschgarten*, Kolozsvár, második (végleges) változat, kézirat
- Vlad Mugur jegyzetei a kolozsvári *Cseresznyés kert* kapcsán
- Vlad Mugur főpróbajegyzetei a kolozsvári *Cseresznyés kert* kapcsán
- Vlad Mugur levele Stief Magdához a kolozsvári *Cseresznyés kert* kapcsán
- Helmut Stürmer díszletterv-vázlata a kolozsvári *Cseresznyés kert*hez
- Prof Dr. Edgar, Marsch: Eine vom Wind geschüttelte Welt - vor dem Sturm. Tschechows »Möwe« in der Premiere am Berner Stadttheater. In: *Freiburger Nachrichten*, 26. Januar 1978 (A Mugur hagyaték része)
- „Kosmos im Wassertropfen“. Der französische Philosoph Jean Guilton über Mitterrand, den Papst, Gott und die Wissenschaft, *Der Spiegel*, 1995. - a rendező saját példánya. A *Der Spiegel* oldalán: <https://magazin.spiegel.de/EpubDelivery/spiegel/pdf/9158042>

Utolsó megnyitás dátuma: 2024. május 5.

Fotografii, videoclipuri:

- A.P. Csehov: *Cseresznyés kert*, rendezte Vlad Mugur, Kolozsvári Állami Magyar Színház, tévéfelvétel, Duna Televízió, é.n.
- Helmut Stürmer fotói a würzburgi *Der Kirschgarten*-ről
- Helmut Stürmer fotói a kolozsvári *Cseresznyés kert*ről

Copiile manuscriselor din moștenirea altor maștri ai teatrului de regie:

- Balughatij, Sz. (szerk.): *Sztanyislavszkij rendezőpéldánya Csehov: Sirály c. színdarabjához*. Kiadja a Magyar Színház és Filmművészeti Szövetség Tudományos Osztálya a Magyar-Szovjet Társaság közreműködésével. Budapest, 1956
- Büchner, Georg: *Danton halála*. Max Reinhardt rendezőpéldánya. A Freie Universität, Berlin Színháztudományi Intézetének Színháztörténeti Gyűjteménye. Utolsó letöltés dátuma: 2023. november 4. Letöltés helye: <https://www.geisteswissenschaften.fu-berlin.de/v/max-reinhardt/regiebuch/index.html>
- Shakespeare, William: *Macbeth*. Max Reinhardt rendezőpéldányának kiadványa. Bemutató: 1916, Deutsches Theater, Berlin. Saját tulajdon.
- Brecht, Bertolt: *Mutter Courage und ihre Kinder*. Text, Aufführung, Anmerkungen. Henschelverlag Kunst und Gesellschaft Berlin, 1958.

Volume, studii

- Almási Miklós: *Mi lesz velünk, Anton Pavlovics?*, Noran Libro Kiadó, Budapest, 2018
- Anatolij Efrosz: *Szerelmem, a próba*, Korszerű Színház, Budapest, 1982
- Ablonczy László, Kovács Örs Levente (szerk.): *Egy európai Kolozsváron. Harag György írásai, vallomásai, beszélgetései*. MMA Kiadó, Budapest, 2020
- Andreas Kotte: *Bevezetés a színháztudományba*, Balassi Kiadó, Budapest, 2015
- Antonin Artaud: *A könyörtelen színház*. Esszék, tanulmányok a színházról, Gondolat, Budapest, 1985
- Banu, Georges: *A színház és az idegen párbeszéde.*, Alutus, Csíkszereda, 2016
- Banu, Georges: *Livada de vișini, teatrul nostru*. Editura Allfa, București, 2000

- Bann, Stephen: „Clio in Part: On Antiquarianism and the Historical Fragment,“ In: *The Invention of History: Essays on the Representation of the Past*. Manchester, U.K.: Manchester University Press, 1990, 114. Forrás átvéve Gumbrechtől.
- Bárdos Artúr: A rendezőpéldány hipotézise. In: Gajdó Tamás: *A színháztörténet-írás módszerei*, Veszprémi Egyetemi Kiadó, 1997, VI. Függelék , 117.
- Bentley, Eric: *A dráma élete*. Jelenkor Kiadó, Pécs, 2005
- Bodó A. Ottó: *Húsz év erdélyi magyar színháza (1990-2010)*, Eikon Kiadó, Kolozsvár, 2014
- Bodó A. Ottó: *Esti séták. Színházi írások*. Háromszék Vármegye Kiadó, Sepsiszentgyörgy, 2014
- Brecht, Bertolt: *Színházi tanulmányok*, Mavető Kiadó, Budapest, 1969
- Brook, Peter: *Az üres tér*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1999
- Brook, Peter: *Változó nézőpont*, Orpheusz könyvkiadó - Zugszínház, Budapest, 2000
- Csehov: Sirály, In.: Csehov: *Négy Színmű.*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1983
- Eco, Umberto: *Nyitott mű*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1998
- Fabre, Jan/Van den Dries, Luk: Spațiu de mâncat., In: *De la act la performare. Un ghid pentru performerul secolului al XXI/lea*. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2023., 39-42.
- Gumbrecht, Hans Ulrich: *The Powers of Philology. Dynamics of Textual Scholarship*. University of Illinois Press Urbana and Chicago, 2003
- Florica Ichim: *La vorbă cu Vlad Mugur*, Revista „Teatrul azi” (supliment), București, 2000.
- Gordon Craig: *Hitvallás a színházról*, Korszerű színház, Budapest, 1962
- Ichim, Florica: *La vorbă cu Vlad Mugur*, Fundația Culturală „Camil Petrescu“, Revista Teatrul azi (supliment), Vol 1.,București, 2020
- Ichim, Florica: *La vorbă cu Vlad Mugur. Hamlet.*, Vol 2., Editura Cheiron, București, 2020
- Ichim Florica: *La vorbă cu Vlad Mugur. Meșterul.*, Volum 3., Fundația Culturală „Camil Petrescu“, Revista Teatrul azi (supliment), București, 2021.
- Imre Zoltán: *Színházak - történetek - alternatívák. A színháztörténet-írás és -kutatás lehetőségei és problémái*, 2008. Letöltés helye: https://www.academia.edu/29169345/Színházak_történetek_alternatívák_A_kortárs_színháztörténet_írás_és_kutatás_lehetőségei_és_problémái_Theatres_Histories_and_Alternatives_The_Possibilities_and_Problems_of_Temporary_Theatre_Historiography

- J. Győri László: Színház az NDK-ban, In. Criticai Lapok Online. Megnyitás helye: <https://www.criticailapok.hu/archivum/24-2004/38157-szin haz-az-ndk-ban>. Utolsó megnyitás dátuma: 2024. 04. 16
- Jürgen, Leipold: Rathaus trifft Kunst. Vermischtes aus Akten und Erinnerungen, In. Hg. von: Christoph Nix, David Bruder, Veronika Fischer und Daniel Grünaer: *Theater_Stadt_Politik. Von Konstanz in die Welt*. Theater der Zeit, 2019, S. 85-105.
- Király István főszerk: *Világirodalmi lexikon* 10., 1986, 467.
- Kékesi Kun Árpád: *A rendezés színháza*, Osiris Kiadó, Budapest, 2007
- Koch, Michael: *Theater in Konstanz. 1000 Jahre Theaterspiel.*, Verlag Friedr. Stadler Konstanz, 1985
- Kornya István (szerk.): *A költői színház. Hét évad a Csokonai színházban - 2006 - 2013*, Debrecen, Csokonai Színház, 2013.
- Kötő József: Politikum és esztétikum. Színház a totalitarizmus markában (1945-1989). In. Szerk. Lengyel György: *Színház és diktatúra a 20. században*, Corvina|Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, 2011
- Matzke, Annemarie: *Arbeit am Theater. Eine Diskursgeschichte der Probe*, Transkript Verlag, Bielefeld, 2012
- Mejerhold: *Színházi forradalom*, A Színháztudományi Intézet és a Népművelési Propaganda Iroda közös kiadványa, Budapest, 1967
- Moussinac, Léon: *Kézikönyv a rendezésről*, Korszerű színház, Budapest, 1962
- Mugur, Vlad: *Napló*. In. Kelemen Kinga (szerk.): *A buszmegállótól a Játzsma végéig. A kolozsvári színház tizenkét évada*. Kolozsvári Állami Magyar Színház, Kolozsvár, 2000
- Nagolova, Natalija: Térképek, képek és kartogramok a 20-21. századi színházi csehoviádában. In: Regéczi Ildikó (szerk.): *Kultúrák és médiumok párbeszéde. Anton Pavlovics Csehov*, Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2021., 280-293.
- Nánay István: *A színpadi rendezésről*, Magyar Drámapedagógiai társaság, Budapest, 1999
- Peterdi Nagy László: *Csehov színháza*, Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1975
- Peterdi Nagy László: *Az orosz komédia*, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014
- Peterdi Nagy László szerk.: *Mejerhold műhelye*, Gondolat, Budapest, 1981
- Petreu, Marta - Vartic, Ion: *Vlad Mugur; spectacolul morții*, Biblioteca Apostrof, Cluj, 2001
- Pavis, Patrice: *Előadáselemzés*, Balassi Kiadó, Budapest, 2003
- Pavis, Patrice: *Színházi szótár*. L'Hartmann, Budapest, 2006.

- Piscator, Erwin: *Schriften. Das Politische Theater*, Henschelverlag Kunst und Gesellschaft, Berlin, 1968
- Popescu, Marian: *Scenele teatrului românesc 1945-2004. De la cenzură la libertate*, UNITEXT, 2004
- Regéczi Ildikó: *Csehov és a korai egzisztenciabölcselet*, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debreceni Egyetem, 2000
- Reinhardt, Max: „A színészek színházában hiszek”. OSZMI, Budapest, 1994
- Runcan, Miruna: *Teatralizarea și reteatralizarea în România (1920-1960)*, Editura Liternet, București, 2014
- Runcan, Miruna: *Teatrul românesc în perioada comunistă*, 2020. december, URL: https://www.researchgate.net/publication/350373874_Miruna_RUNCAN_Teatrul_romanesc_in_perioada_comunista, Letöltés dátuma: 2024. 07. 20.
- Sava, Ion: *Teatralitatea teatrului*, Editura Eminescu, București, 1981
- Schneider, Martin (szerk.): *Das Regiebuch. Zur Lesbarkeit theatraler Produktionsprozesse in Geschichte und Gegenwart.*, Wallstein Kiadó, Göttingen, 2021
- Simhandl, Peter: *Színháztörténet*, Helikon Kiadó, Budapest, 1998
- Shevtsova, Maria: *Rediscovering Stanislavsky*, Cambridge University Press, Goldsmiths, University of London, 2020
- Székely György: *Színháztörténet-írásunk alapelvei*. Megnyitás helye: https://mta.hu/data/dokumentumok/i_osztaly/1_Eloadasok_tara/Szinhaztudomany_ma_20011106/SzekelyGyorgy_Szinhaztortenet_iras_20011106.pdf
- Sztanyiszlavszkij, K. Sz.: *Életem a művészetben.*, Gondolat, Budapest, 1967
- Sztanyiszlavszkij: *A színész munkája. Egy színinövendék naplója*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1988
- Staud Géza: *Max Reinhardt*, Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1977
- Stanca, Radu: *Problema cititului*. - In: *Aquarium. Eseuri programatice*. Colecția „Scrinul negru”, coordonatá de Ion Vartic. Apostrof, Cluj-Napoca, 2000
- Strehler, Giorgio: *Az emberi színházért*, Gondolat, Budapest, 1982
- Székely György: *Színháztörténet írásunk alapelvei*, 2001. Letöltés helye: https://mta.hu/data/dokumentumok/i_osztaly/1_Eloadasok_tara/Szinhaztudomany_ma_20011106/SzekelyGyorgy_Szinhaztortenet_iras_20011106.pdf

- Tairov, Alexandr: *Színház béklyók nélkül. Egy rendező feljegyzései*, ford: Gál M. Zsuzsa, Színháztudományi Intézet, Budapest, 1962
- Tompa Gábor: *A hűtlen színház*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1987
- Tóth Réka: *Szöveg és írás. A szöveggenetika viszonya a filológiához és a strukturalizmushoz.* https://epa.oszk.hu/02500/02518/00280/pdf/EPA02518_irodalomtortenet_1998_01-02_227-252.pdf Utolsó megnyitás dátuma: 2023. november 29.
- V. Gilbert Edit: Magyar Három nővér-előadások (és néhány művelet a Csehov-számrendszerben). In.: Regéczi Ildikó szerk.: *Kultúrák és médiumok párbeszéde. Anton Pavlovics Csehov.*, Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2021.

Surse de presă

- Bacsó Béla: A saját élet. Nádas Péter: Saját halál. *Jelenkor*, 2005, 48. évfolyam, 7-8. szám, 746. oldal. Megnyitás helye: <https://www.jelenkor.net/archivum/cikk/819/a-sajat-élet>
- Beligan, Radu: Cehov pe scenele noastre, *Flacăra*, iulie-septembrie 1954 (Anul 3, nr. 13-18)1954-07-15 / nr. 14
- Bodó A. Ottó: Találkozások. Interjú Bogdán Zsolttal. In: *Korunk*, 1999. június
- Boros Kinga: A megbízhatatlan színháztörténeti dokumentum. In: *Színház Folyóirat*, 2021-02-18, Utolsó letöltés dátuma: 2024. január 20., <https://szinhaz.net/2021/02/18/boros-kinga-a-megbizhatatlan-szinhaztorteneti-dokumentum/>
- Boros Kinga: Vlad Mugur: *Cseresznyés kert* (2018.5), 1998. Megnyitás helye: <https://theatron.hu/philther/cseresznyeskert-5/>, utolsó letöltés dátuma: 2024. 01.20
- Cazaban, Ion: Ion Marin Sadoveanu și cultura receptării critice. In: *Teatrul Azi*, 2005, Anul 6 (nr. 1-12.), 2005-01-01 / nr. 1-3
- Ciulei, Liviu: Teatralizarea picturii de teatru, In: *Revista Teatrul*, 1956., Anul I, 2. iunie., 53. Megnyitás helye: <https://cimec.ro/Teatre/revista/1956/Nr.2.anul.I.iunie.1956/imagepages/image28.html>, Utolsó megnyitás dátuma: 2024. január 27
- Coroamă, Soroana: Îndrăzneala este acolo unde începe arta. In: *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1956 (Anul 10, nr. 1-26)1956-03-23 / nr. 12, Letöltés helye: https://adt.arcanum.com/hu/view/Contemporanul_1956_01-06/?pg=69&layout=s, Utolsó letöltés dátuma: 2024. január 27

- Druia, Ștefan: Regizorii tineri la lucru. Activitatea în laboratorul de teatru al Institutului de Artă. In.: *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1949 (Anul 3, nr. 119-142)1949-06-03 / nr. 139
- Eftimiu, Victor: Regizorul și textul, In: *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1956 (Anul 10, nr. 1-26)1956-04-13/nr. 15, 88. Letöltés innen: https://adt.arcanum.com/hu/view/Contemporanul_1956_01-06/?pg=87&layout=s, Utolsó letöltés dátuma: 2024. Január 27
- Grigorescu, Mircea: *Cheia succeselor lui Sică Alexandrescu*, Teatrul, 1974 (Anul 19, nr. 1-12)1974-09-01 / nr. 9. Letöltés helye: https://adt.arcanum.com/hu/view/Teatrul_1974/?query=cheia+succeselor+lui+Sica&pg=802&layout=s
- Hulesh Endre - Szikora János: A színházra nincs recept. Interjú Peter Brookkal., In: *Mozgó Világ*, 1977 / 1. szám. Utolsó megnyitás dátuma: 2024. április 1. https://adt.arcanum.com/hu/view/MozgoVilag_1977_1/?query=A+színházra+nincs+recept&pg=17&layout=s
- Mugur, Val: „Regia de teatru, o problemă actuală“, In: *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1956 (Anul 10, nr. 1-26)1956-03-09 / nr. 10. Letöltés innen: https://adt.arcanum.com/hu/view/Contemporanul_1956_01-06/?pg=57&layout=s, 58. , Utolsó letöltés dátuma: 2024. január 27.
- Mugur, Vlad: Important pentru noi - Să fim noi înșine. In: *Teatrul*, nr. 8/1969, Letöltés helye: https://adt.arcanum.com/hu/view/Teatrul_1969/?pg=794&layout=s, Letöltés dátuma: 2024. 06. 20.
- Șahighian, Ion: Problema regiei, într-un punct critic, *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1956 (Anul 10, nr. 1-26)1956-04-20/nr. 16, 94. old, Letöltés innen: https://adt.arcanum.com/hu/view/Contemporanul_1956_01-06/?pg=93&layout=s, Utolsó letöltés dátuma: 2024. Január 27
- Schreier, Lothar: Voraussetzungen für das Urheberrecht de Regisseurs, In: *Die Scene* 2, 1913, H.11/12, S. 180-182.
- Alexandrescu, Sică: *Paul Gusty*, Teatrul, 1966, (Anul 11, nr. 1-12) - 1966 -12- 01/nr.12
- Molea, Vera: *Aurel Ion Maican. Începuturile carierei artistice I.*, Letöltés helye: http://www.istoria-artei.ro/resources/files/art3_Vera_MAICAN_I.pdf, Utolsó megnyitás dátuma: 2024. január 27.
- Răciu, Mihail: Meștesugari sau artiști?, In: *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1956 (Anul 10, nr. 1-26)1956-03-16 / nr. 11, 64. Letöltés innen: https://adt.arcanum.com/hu/view/Contemporanul_1956_01-06/?pg=63&layout=s Utolsó letöltés dátuma: 2024. január 27.
- Sebastian, Mihail: „Banca H.“ sau despre o atitudine ctitică în teatru, Rampa, 7 septembrie, 1935, In: *Întâlniri cu teatrul*, ed. cit., p. 122-123. Kiemelés Runcantól, 121.
- Serghie, Dorin – Azan, Ioan-Pavel: „*Eu am fost regizor de actori și am rămas regizor de actori!*” In: *Mesagerul Transilvan*, 1996.október 3.

- Soare Z. Soare: „Regizorul“, *Teatrul* nr. 3, 1923, kiemelés Miruna Runcantól, 28.
- Spolarics Andrea, In: kápé: *Asszonyorsok cappuccino mellett*. In: PM1998. február 5-11.
- Stanca, Radu: Autenticitate și creație, In: *Contemporanul*, ianuarie-iunie 1956 (Anul 10, nr. 1-26)1956-06-01 / nr. 22, 129. Letöltés innen: https://adt.arcanum.com/hu/view/Contemporanul_1956_01-06/?pg=128&layout=s, Utolsó letöltés dátuma: 2024. Január 27.
- Stanca, Radu: Reteatralizarea teatrului, In. *Revista Teatrul*, 1956., Anul I, nr.4., septembrie, 52. old, Megnyitás helye: <https://cimec.ro/Teatre/revista/1956/Nr.4.anul.I.septembrie.1956/imagepages/image28.html>, Utolsó megnyitás dátuma: 2024. január 27
- *Beszélgetés Vlad Mugurral*. In: Utunk, 1969. augusztus 15